

Криміналістика і судова експертиза: міжвідомчий науково-методичний збірник

Міжвідомчий науково-методичний збірник «Криміналістика і судова експертиза» – вітчизняне, фахове, наукове, юридичне, інформаційне видання, включене до категорії «Б» з юридичних наук за спеціальністю 081 «Право», видається один раз на рік, друкується змішаними мовами: українською, англійською та розповсюджується на території держави та за її кордоном.

В збірнику відображені підсумки наукових досліджень в області теорії та історії судової експертизи, розробок та вдосконалення методик різних видів судово-експертних досліджень. Розглянуто актуальні питання слідчої тактики та методики розслідування злочинів.

Для судових експертів, працівників органів досудового розслідування, суддів, викладачів, студентів, аспірантів юридичних і медичних вищих навчальних закладів.

Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України

КРИМІНАЛІСТИКА І СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА

Міжвідомчий
науково-методичний збірник

Заснований у 1964 році

Видається один раз на рік

Випуск 67

Київ
2022

Криміналістика і судова експертиза: міжвідом. наук.-метод. зб. / Київський НДІ судових експертиз; редкол.: Д. В. Журавльов (голов. ред.), О. Г. Рувін (заст. голов. ред.) та ін. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2022. – Вип. 67. – 704 с.

Міжвідомчий науково-методичний збірник «Криміналістика і судова експертиза» – вітчизняне, фахове, наукове, юридичне, інформаційне видання, включене до категорії «Б» з юридичних наук за спеціальністю 081 «Право», видається один раз на рік, друкується змішаними мовами: українською, англійською та розповсюджується на території держави та за її кордоном.

В збірнику відображені підсумки наукових досліджень в області теорії та історії судової експертизи, розробок та вдосконалення методик різних видів судово-експертних досліджень. Розглянуто актуальні питання слідчої тактики та методики розслідування злочинів.

Для судових експертів, працівників органів досудового розслідування, суддів, викладачів, студентів, аспірантів юридичних і медичних вищих навчальних закладів.

Видання внесено до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук: наказ Міністерства освіти і науки України від 26.11.2020 № 1471.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: серія KB № 22032-11932ПР

Зареєстровано на платформі «Наукова періодика України» та в міжнародних наукометричних базах даних «Index Copernicus», «Ulrich'sPeriodicals», «ERICH PLUS», «Google Scholar». Редакція здійснює присвоєння кожному опублікованому матеріалу ідентифікатор міжнародного стандарту DOI (digital object identifier).

Редакційна колегія:

Д. В. Журавльов (голов. ред.), О. Г. Рувін (заст. голов. ред.), В. П. Колонюк (відповід. секретар), О. П. Ващук, Т. Д. Голікова, О. С. Дніпров, А. В. Доровських, В. Г. Дрозд, Ю. Б. Ірхін, О. С. Катаррага, М. В. Колесникова, О. О. Косиця, П. М. Куликов, М. П. Молибога, Г. Мозурайтіс, Н. В. Нестор, А. Н. Овсепян, В. Л. Ортинський, П. Д. Петренко, О. О. Посільський, К. П. Проскура, О. В. Сачко, А. В. Столітній, В. В. Тищенко, М. Ченторіцка, Ю. В. Чижмарь, К. І. Чижмарь, О. С. Юнін

Матеріали в збірнику подаються в авторській редакції

Адреса головної організації:
03057, Київ, вул. Смоленська, 6
Тел./факс: 200-29-11, 200-29-29

ЗМІСТ

Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Kataraga O. S., Petkovich P. P., Prisekaru V. A. The Impossibility and Refusal to Make Conclusions by the Forensic Expert	4
Рувін О. Г., Полтавський А. О. Удосконалення нормативного забезпечення функціонування методик проведення судових експертиз: від планування до припинення застосування	10
Нестор Н. В., Баулін О. В. Порядок проведення судової експертизи у кримінальному провадженні України	19
Тертишник В. М., Варава В. В. Доктринальні проблеми судової експертизи в інтегративній доктрині доказового права	27
Хомутенко В. П., Хомутенко А. В. Фундаментальні принципи судово-експертої діяльності: теоретичні та практичні аспекти	38
Белік Л. С. Висновок спеціаліста у кримінальному судочинстві	51
Полтавський А. О. Розроблення професійного стандарту «Судовий експерт» як один із напрямів удосконалення судово-експертної діяльності	57
Жеребко О. І. Інформаційні та техніко-криміналістичні проблеми вдосконалення діяльності експертних установ.....	67
Гуменський О. А. Про «правильну» класифікацію задач судових експертиз	76
Кухарева С. М., Кальной Д. В., Камінський А. М. Актуальні проблеми правового регулювання статусу спеціаліста в контексті внесення змін до кримінального процесуального законодавства	88

Кривак Т. П.

Організація Об'єднаних Націй у сучасному світі та питання судової експертизи в її діяльності 94

Перцев Р. В.

Використання «розумних» технологій у криміналістиці..... 104

Перетятко С. А.

Проблеми призначення та проведення експертизи під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 263-1 кримінального кодексу України..... 114

Розділ 2. ПИТАННЯ СЛІДЧОЇ ТАКТИКИ ТА МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Нестор Н. В.

Забезпечення прав і законних інтересів потерпілого в кримінальному провадженні України 124

Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є., Микитенко О. Б.

Еволюція дізнання як форми досудового розслідування..... 136

Гумін О. М., Собчук А. Ю.

Особливості реалізації процесуальних повноважень особами, які здійснюють розслідування кримінальних проступків у формі дізнання .. 146

Стратонов В. М., Проценко М. В.

Штучний інтелект у судочинстві України: нормативно-правове визначення..... 155

Біленчук П. Д., Колонюк В. П., Кравчук О. О.

Криміналістичні засади методології встановлення фінансового результату правочину 160

Самойленко О. А., Чердинцев Ю. Г.

Питання визнання джерелом доказів у кримінальному провадженні електронних (цифрових) документів 169

Піщенко Г. І., Соловей О. О.

Булінг як об'єкт кримінологічного дослідження..... 177

Ахтирська Н. М.

Одержання доказів в електронній формі в світлі другого додаткового протоколу до конвенції про кіберзлочинність..... 188

Баулін О. В.

Огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією, під час здійснення
досудового розслідування 201

Топорецька З. М.

Принципи публічного управління гральним бізнесом, спрямовані
на захист суспільства і кожного гравця від шкідливого впливу
азартних ігор 214

Смоков С. М., Федоров І. В.

Тримання під вартою як запобіжний захід у контексті рішень
Європейського суду з прав людини..... 225

Калюга К. В.

Щодо сучасного стану детективної діяльності в Україні
(обґрунтування можливості та доцільності детективної
діяльності в Україні)..... 236

Старушкевич А. В.

Розроблення методів розслідування злочинів у 20-х роках минулого
століття (на прикладі «загального методу розслідування злочинів»
І. М. Якимова)..... 249

Бухонський С. О.

Особливості стадії початку досудового розслідування за чинним кри-
мінальним процесуальним кодексом України 262

Гребенюк А. В.

Поняття, зміст та особливості проведення тактичної операції під
час досудового розслідування..... 272

Мігалатюк В. В.

Використання інформаційних технологій у кримінальному
провадженні 282

Неділько Я. В.

Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час
розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються
з використанням інформаційних технологій (кіберзлочинів),
в умовах воєнного стану 292

Рижий О. А.

Оцінка показань учасників кримінального провадження в суді
першої інстанції..... 301

Рудь Д. О.

Щодо кваліфікаційних вимог до фахівця з правоохоронної діяльності
(на прикладі нової поліції України) 309

Юсупова К. О.

Участь захисника у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх:
криміналістичні основи та кримінальні процесуальні гарантії 320

Розділ 3. КРИМІНАЛІСТИЧНІ ВИДИ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

Nauer Marie Anne

Problems in Comparing Very Similar Handwritings 336

Chernov Y.

Formalised Handwriting Analysis as a Psychometric
Assessment Instrument 348

Graželis K., Juodkaitė-Granskienė G., Mozūraitis G.

3D Modeling as Forensic Method – Scope, Limits and Reliability.
Lithuanian Practices 356

Tamošiūnaitė R.

Handwriting Expertise in the Forensic Science Centre of Lithuania:
Present Actions and Future Vision 365

**Ніколян С. А., Цаканян А. В., Андреасян Н. А.,
Мартиросян С. Т.**

Розповсюдженість бактерій роду *proteus* spp. у різних типах
досліджуваних харчових продуктів 372

**Шинкаренко Д. Ю., Конопацька І. С., Цинда Р. В., Король К. П.
Посільський О. О.**

Експертне дослідження речовин групи похідних фенілетиламіну
(на прикладі мескаліну та 2с-в) 379

Сич О. А., Корнієнко А. Ю., Євтушенко Н. В.

Криміналістичне дослідження оксигенатів в автомобільних бензинах ... 396

Кошель О. Ю.

Дослідження контрафактних провідників із ознаками
короткого замикання 410

Федулова О. Ф., Кошель О. Ю., Приступа В. В.

Особливості дослідження біметалевих провідників із ознаками
короткого замикання 417

Кучинська І. В. Світовий досвід застосування портативного аналітичного обладнання на місці злочину	427
Красюк І. П. Підписи і короткі рукописні записи як об'єкти експертних досліджень	438
Зубова Н. О., Науменко С. М., Сомов В. В. Види водяних знаків на банкнотах та способи їх імітації.....	4448
Коваленко А. В. Фіксація та дослідження об'ємних слідів взуття з використанням технологій 3D сканування	465
Бабков А. О. Роль судово-почеркознавчої експертизи під час розслідування злочинів у сфері економіки	473

Розділ 4. СУДОВА ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

Борис О. П., Пасько Р. М. Науково-технічне забезпечення пожежно-технічних експертиз за адміністративним позовом про застосування заходів реагування.....	478
Борис О. П., Шмерего О. Б. Особливості математичного моделювання при проведенні судової пожежно-технічної експертизи.....	486
Рогалін С. В. Методика виконання експертних досліджень приладів обліку електричної енергії, які зазнали впливу радіочастотного електромагнітного випромінювання	493
Крупка Я. А., Зав'ялова О. Л., Костенко В. К., Костенко Т. В. Використання спеціальних знань при розслідуванні вибухів газопилових сумішей у вугільних шахтах.....	507
Стельмашов І. В. Особливості здійснення комплексного пожежно-технічного та інженерно-механічного дослідження обставин виникнення пожеж на автотракторній техніці, обладнаній дизельними двигунами внутрішнього згорання із системою вприску Common Rail.....	519

Вовк В. Є.

Необхідність зміни поняття моменту виникнення небезпеки для руху у Правилах дорожнього руху України..... 525

Розділ 5. СУДОВА ІНЖЕНЕРНО-ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

Kataraga O. S., Trifăuțan V. I., Cișleanu A.-M. V.

The Role of Ecological Forensic Expertise in Environmental Collaboration Activities in the Field of the Environment 531

**Розділ 6. СУДОВА БУДІВЕЛЬНО-ТЕХНІЧНА,
ЗЕМЕЛЬНО-ТЕХНІЧНА ТА ЕКСПЕРТИЗА
З ПИТАНЬ ЗЕМЛЕУСТРОЮ**

Курочкін С. Г.

Визначення матеріальної шкоди та(або) збитків при проведенні будівельно-технічного дослідження..... 543

Мисковець Н. О.

Проблемні питання експертного дослідження накладання земельних ділянок..... 553

Розділ 7. СУДОВА ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

Педь І. В.

Методологічні підходи до прогнозування чистого грошового потоку при визначенні експертами-економістами ринкової вартості акцій із використанням доходного підходу 562

Куценко В. І., Шиян Д. С., Шиян О. Ю.

Криміналістична характеристика нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням 571

Аханкіна Т. О.

Щодо компетенції експерта при документальному підтвердженні збитків від нестачі товарно-матеріальних цінностей або грошових коштів у приватних підприємств 584

Сивова І. В.

Особливості оподаткування юридичних осіб у період воєнного стану в Україні 590

Розділ 8. СУДОВА ТОВАРОЗНАВЧА ЕКСПЕРТИЗА**Садченко О. О., Шевченко О. В.**

Класифікації судово-товарознавчих експертиз 596

Кунділовська Т. А.

Деякі аспекти товарознавчої експертизи шкіряних сумок 607

Заяць Я. І., Беднарчук М. С., Яровий О. Д., Долинський С. М., Попович Н. І.

Актуальні загальнотеоретичні питання сучасної судової товарознавчої експертизи 617

Розділ 9. СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**Федоренко В. Л., Коваленко В. В., Чабанець Т. М.**

Зображення чи імітація торговельною маркою Державного Прапора України та інших державних прапорів: проблеми судово-експертної теорії та практики 627

Коросташова І. М.

Особливості судової експертизи (експертних досліджень) у сфері інтелектуальної власності, пов'язаних з умовами надання правової охорони промисловим зразкам, визначення критеріїв їх охороноздатності та обсягу використання 648

Розділ 10. СУДОВА ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА**Цільмак О. М.**

Фактори неусвідомленого викривлення особою показань 658

Літвінова Т. Р.

Реалізація принципів судової психологічної експертизи на окремих прикладах у судовій практиці 672

Стаднік І. М.

Психічне здоров'я та емоційний стан дітей в аспекті впливу процесів розлучення батьків та визначення місця проживання дитини 677

Розділ 11. ІСТОРІЯ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Колонюк В. П., Форіс Ю. Б., Юдіна О. В., Виноградова В. С.

Деякі аспекти діяльності співробітників Київського науково-дослідного інституту судових експертиз у різних політико-соціальних умовах (1913–2022 роки) 688

ВСТУП

Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України навіть у складних умовах воєнного стану, введеного в Україні 24 лютого 2022 року у зв'язку з вторгненням російських збройних сил на територію нашої держави, пропонує читачам черговий 67-й випуск міжвідомчого науково-методичного збірника «Криміналістика і судова експертиза».

Унікальність цього випуску обумовлена тим, що збірник «Криміналістика і судова експертиза» вперше виходить під час війни, яка завдяки героїзму українських бійців вже не один місяць триває на нашій землі з активним веденням бойових дій і невинуватим звірством солдат російського агресора, які вдаються до масових вбивств, катувань та інших злочинів проти мирного населення на тимчасово окупованих територіях, до знищення бойовими ракетами, авіацією та артилерією цивільних об'єктів критичної для життєдіяльності людей інфраструктури, культурних і матеріальних цінностей українського суспільства у багатьох регіонах країни. І в цей період на сторінках даного видання, зміст якого складають результати оригінальних наукових досліджень судових експертів, криміналістів, співробітників правоохоронних органів і правозахисних інституцій, викладачів і науковців, обговорюється широке коло актуальних питань теоретичного, методологічного і практичного характеру, ведуться наукові дискусії вчених і практиків.

Сьогодні наша головна надія на українських військових та волонтерів, від яких дуже залежить існування України. Зараз вони, і серед них низка наших експертів, борються за те, щоби звірства російських окупантів, які побачив увесь світ, ніколи не відбувалися знову.

У експертної спільноти дуже важлива місія. Цицерон казав, що найбільша спокуса злочину полягає у розрахунку на безкарність, і ми повинні зробити все можливе для того, щоб таких спокус не лишилось. Кожен злочин має бути зафіксовано. Кожна задіяна в ньому особа має бути встановлена, і правосуддя повинно бути лише питанням часу.

Видання збірника збагачує наукові надбання у галузі теорії судової експертизи і криміналістики, сприяє збереженню наукового потенціалу України під час сучасної російської збройної агресії та слугує розвитку наукових уявлень про судово-експертне та криміналістичне забезпечення протидії кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану.

Дякуємо всім, хто надіслав статті за можливість ділитися досвідом та переймати кращі практики, за Вашу свідому громадянську позицію у питанні досягнення спільної мети. Ваша участь у заходах такого рівня демонструє приклад палкої відданості роботі у галузі судової експертизи, саме Ваша щоденна праця, терпіння, відповідальність безумовно приведуть до перемоги України у цій нелегкій війні з російським агресором.

Ми маємо надію на подальшу плідну співпрацю й віримо, що заходи такого рівня стануть запорукою досягнення подальших цілей у встановленні істини та справедливості.

Ми вільні! Ми сильні! Ми переможемо! Слава Україні!

1

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2022.67.01>
УДК 343.98

Olga Semyonovna Kataraga
Doctor of Law,
Director, forensic expert of the highest category

E-mail: olga.cataraga@justice.gov.md

Petr Petrovich Petkovich
Deputy Director, forensic expert of the highest category

E-mail: piotr.petcovici@justice.md

*National Center of Judicial Expertise of the Ministry of Justice
of the Republic of Moldova*

Vikoria Andreevna Prisecaru
forensic expert of the first category

E-mail: victoria.prisacaru@cna.md

National Anti-corruption Center of the Republic of Moldova

THE IMPOSSIBILITY AND REFUSAL TO MAKE CONCLUSIONS BY THE FORENSIC EXPERT

In this article, the authors deal with a topic that does not have a single approach at the international level. The issue concerns the impossibility conclusion formulated by the forensic expert in the expert report, which is often confused with the refusal.

The authors provide gnoseological evidence regarding the delimitation of these two forms of answers offered to the judicial process by the expert.

The importance of the issue discussed stems from the very role of forensic expertise in the administration of justice and to add value in this regard.

Keywords: *forensic expertise, methodical study, conclusions of the expert, impossibility, refusal, explanation, the result of the research.*

Formulation of the problem. The final moment of carrying out the stage of the examination itself, as mentioned, is that of formulating the conclusions, representing the last part of the forensic expertise report.

In the conclusions are told the answers to the questions addressed to the expert, in Romanian literature on this topic: "Or, answering a question involves drawing up the answer, checking data, etc." [1, p. 18].

Analysis of recent research and publications. Thus, regarding the process of formulation of the conclusions, we consider that the conclusions are formulated based on the reasoning made by an expert in the synthesis stage of the research using logical rules. We ask ourselves, why are certain logical rules necessary for the implementation of this act? The answer is found in the scientific literature, including from Romania, according to which it is mentioned that "logic must watch that any judgment is carried out correctly from the point of view of the rules of thought" [2, p. 29].

The correctness of reasoning, according to Kant is outlined in "...syllogism and is verified by the principle of non-contradiction" [2, p. 29]. Thus, we opine on the application of Kant's logic by forensic experts when formulating conclusions, as it offers the possibility of establishing scientific truth with varying degrees of certainty, as well as arguing them. We note that in the specialized literature in Romania, the notion of "scientific truth" is used in the field of forensic expertise, as the equivalent of the "conclusion" reached because of "...investigation conducted with the means of science" [2, p. 21]. At the same time, we believe that a conclusion without argumentation has no probative value. In accordance with the opinion expressed in the literature studied in this regard: "Like any scientific truth, the conclusion of the forensic expert's report must have a double foundation: objective and subjective" [2, p. 22], we consider this requirement to be fully applicable to the whole spectrum of forensic expertise.

In this context, we mention that since the activity of forensic expertise is nothing more than a methodical study of the object concerned, carried out with the application of technical-scientific procedures and specialized knowledge, "... in order to formulate reasoned conclusions regarding certain facts, circumstances, material objects, phenomena and processes, the human body and psyche..." [3, art. 2] we can conclude that the expert's conclusions are presented as a result of the process of scientific knowledge of the object of the expertise. In this sense, the Romanian literature on forensic expertise states: "the expert brings to the attention of the judicial body scientifically motivated conclusions on facts for the clarification of which specialized knowledge is required" [4, p. 20].

From the above, we repeatedly note the need to argue the conclusions of the judicial expert, not just a formulation of opinion, as many actors in the justice sector consider [5].

We offer a definition of the conclusion, considered “more abstract”: “The conclusion is a new judgment, not only because of its synthetic character but also because of its informational content distinct from that of previous analytical judgments” [6, p. 197].

The purpose of the study. In this context, if we start from the generally accepted meaning of the notion of “argumentation”, to argue means to justify, support, prove, reinforce a claim, prove a point of view, and from the fact that argumentation is the process by which we demonstrate (justify) the truth of our own opinions and try to convince others to accept them, the essence of the process of formulating expert conclusions becomes very clear.

At the same time, conclusions are made by the judicial expert according to certain rules. These rules have arisen from an extensive analysis of the whole process of expert investigation and judicial expert practice, arising from the expectations of the judicial process.

Presentation of the main material. In the structure of the judicial expert report, the expert’s conclusions are presented as a separate, self-contained part and contain the expert’s answer to the questions submitted. This requirement is reflected in all procedural legislation, which contains provisions on the structure of the expert report.

Thus, in the Republic of Moldova, both civil and criminal procedures and the special law concerning the activity of judicial expertise contain similar stipulations regarding the structure of the judicial expertise report: “(4) *In the final part of the expert’s report, the conclusions of the expert are set out, which include the answers to the questions formulated by the expert’s authorizing officer. The answers to the questions shall be formulated precisely, without allowing for equivocal interpretations*” [3, subparagraph (4), art. 37]. The same is quoted in the Code of Criminal Procedure [7, subparagraph (4), art. 151], in the civil procedure we have much smaller provisions: “(3) *The expert report shall contain a comprehensive description of the investigations and the conclusions on them, the answers to the questions of the court ...*” [8, subparagraph (3), art. 158], from which it follows that the conclusions appear as a separate part of the report.

In the Romanian legislation, the following provisions are exposed about the conclusions of the expert: “*c) the conclusions, which include the answers to the questions asked and the expert’s or specialist’s opinion on the object of the expertise* [9, lit c), art. 21].

The theory of forensic expertise has developed and clearly outlined scientific requirements for the expert’s conclusions. Thus, expertology considers conclusions are an independent part of the forensic expert report, which contains the answers to the questions submitted to the forensic expert. The answer is given to each question separately, in the order in which they are listed in the introductory part of the expert report [10, p. 140]. This is to be understood in the sense that the conclusion is formulated by the expert in such a way that reading its contents is all clear without referring to the text of the expert report.

In the literature with reference to expert conclusions, we can find one type of conclusion – an impossibility. Some researchers consider that conclusions of the impossibility of solving the problems under examination arise as a result of factors that are generally of an objective nature [11]. If we look further at the arguments underlying the conclusions of impossibility, according to the opinion stated (the most important ones have been selected), we see that these are: – the condition of the objects submitted for examination (altered traces, rotten plant mass, corroded bodies, etc.); – insufficient comparison materials; – very low quality of the disputed traces; – lack of methods; – wrong choice of working methods; – technical equipment not suited to the complexity of the examinations, we note that the claim that these (the conclusions) are “objective” is not convincing.

We believe that the wrong choice of methods, or the insufficiency of comparative materials, as well as the inadequate technical equipment, cannot be referred to as objective reasons for formulating conclusions of impossibility.

Also in the above sense, we find opinions, such as: “When only very small and disparate portions of the disputed trace remain visible (a scraped or erased text concerning areas of land, sums of money, years of issue, holder’s name, etc.), it is extremely difficult to establish what was written previously and to formulate a conclusion “by guessing” is at least lacking in professional seriousness, in the absence of the possibility of demonstration and illustration” [12].

The cited authors warn, however, that reaching this kind of conclusion must always be accompanied by a thorough analysis and a description of all the circumstances on the basis of which a probability or categorical conclusion cannot be drawn. For this reason, we do not consider the alternative solution to be justified, namely that if, after studying the material to be examined, the expert can only reach a conclusion of impossibility, he may return the material to the judicial body, stating the reason for the return [12].

We believe that it is necessary to provide some clarity on the reasoning in the literature on the reasoning of conclusions of impossibility, and we agree with it only in part. At the same time, in relation to what has been stated and supported by the respective authors, we would like to initiate a discussion, which would clarify an aspect, in our opinion important, in the sense of the conclusion of impossibility.

We start from the reasoning that the expert’s conclusions arise as a result of the natural process of researching the object/circumstances by applying special knowledge in the respective field of science. The forensic expert, following the scientific assessment of the results, formulates his conclusions, as explained above. In the case, when we have the conclusion of impossibility, generated by the lack/insufficiency of comparative material, or it is found, that the achievements of science and technology do not allow us to solve the questions put forward, in our opinion, no conclusion, including impossibility, can be formulated, because no examinations have been made on the objects (for lack of them or of the methods and means with which research could be carried out).

In this sense, in some countries, the legislator provides for the obligation of the forensic expert to refuse to formulate a conclusion. We consider such an approach to be more correct from the point of view of the gnoseology of the

notion of conclusion. We are of the opinion that the forensic expert should only formulate conclusions following research. What kind of research can we talk about if the expert is not provided with material or does not have the methods and means of examination?

Thus, we believe that it is necessary to distinguish between “refusal to draw conclusions” and “conclusion of impossibility”. According to the theory of forensic identification and diagnosis, the conclusion of impossibility is reached when the forensic expert, after evaluating the results of the investigation, is unable to assess these results, even from the point of view of formulating a probable conclusion, since some of the data revealed remain even without an explanation as to their origin. At the same time, we support the need to justify the refusal so that the authorizing officer understands the reasons.

Conclusions. We conclude that the difference between the conclusion of impossibility and refusal, although for the judicial process it seems not to be noticeable, from the point of view of the theory of forensic expertise is that the conclusion of impossibility is always formulated when expert research has been carried out, and in assessing their results there are situations in which the expert cannot pronounce an opinion for scientific reasons, nor probable. Refusal is formulated when the research has not taken place. Both solutions require the expert to provide explanations to the judicial body, prompting it to seek answers to the question in question by other methods.

Перелік посилань

1. Fățilă A., Vasilescu A. D., Conclusions of the forensic report, ed. Continent XXI. Bucharest, 2001.
2. Frățilă A, Logic and gnoseology in forensic operations. Tibo, 2011.
3. Law of the Republic of Moldova. 2016. no. 68.
4. Mihuleac Em. Forensic Expertise, ed. Științifică. București, 1971.
5. Activity of the Commission for Qualification and Evaluation of Judicial Experts of the Ministry of Justice of the Republic of Moldova, 2017-2021, notes Olga Kataraga.
6. Ionescu L., Sandu D. Forensic Identification Ed. Dacia, 1990.
7. Code of Criminal Procedure of Moldova.
8. Cod of Civil Procedure, of Moldova.
9. Romanian Government Ordinance. 2000. no. 2.

References

1. Fățilă, A., Vasilescu, A. D. (2001). Conclusions of the forensic report, ed. Continent XXI. Bucharest. (in English).
2. Frățilă, A. (2011). Logic and gnoseology in forensic operations. Tibo. (in English).
3. Law of the Republic of Moldova. 2016. No. 68. (in English).
4. Mihuleac, Em. (1971). Forensic Expertise. Științifică. București. (in English).
5. Activity of the Commission for Qualification and Evaluation of Judicial Experts of the Ministry of Justice of the Republic of Moldova, 2017-2021, notes Olga Kataraga. (in English).
6. Ionescu, L., Sandu, D. (1990). Forensic Identification. Dacia. (in English).
7. Code of Criminal Procedure of Moldova. (in English).
8. Cod of Civil Procedure, of Moldova. (in English).
9. Romanian Government Ordinance. 2000. No. 2. (in English).

10. Scoroteaghin I. N.; Scoroteaghina D. A., Forensic examination: a textbook. Moscow, 2016.
11. Concluziile expertului criminalist. <https://administrare.info/drept/12987-concluziile-expertului-criminalist>.
12. Concluziile expertului criminalist. <https://administrare.info/drept/12987-concluziile-expertului-criminalist>.
10. Scoroteaghin, I. N., Scoroteaghina, D. A. (2016). Forensic examination: a textbook. Moscow. (in Russian).
11. Concluziile expertului criminalist. Retrieved from: <https://administrare.info/drept/12987-concluziile-expertului-criminalist>. (in Moldavian).
12. Concluziile expertului criminalist. <https://administrare.info/drept/12987-concluziile-expertului-criminalist>. (in Moldavian).

НЕМОЖЛИВІСТЬ І ВІДМОВА ВІД НАДАННЯ ВИСНОВКІВ СУДОВИМ ЕКСПЕРТОМ

**О. С. Катарага
П. П. Петкович
В. А. Прісекару**

У статті автори торкаються теми, що не має єдиного підходу на міжнародному рівні. Йдеться про неможливість висновку, який формується судовим експертом в експертному висновку, який часто плутають із відмовою. Автори наводять гносеологічні докази розмежування цих двох форм відповідей, запропонованих судовим експертом. Відмова надається тоді, коли дослідження не проводилося. Обидва рішення вимагають від експерта надання пояснень судовому органу, які спонукають його шукати відповіді на поставлене питання іншими способами.

Важливість обговорюваного питання впливає із самої ролі судової експертизи у вчиненні правосуддя.

Ключові слова: судова експертиза, методичне дослідження, висновки експерта, неможливість, відмова, пояснення, результат дослідження.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2022.67.02>
УДК 340.113:001.4

Олександр Григорович Рувін
доктор юридичних наук,
директор,
голова Технічного комітету 192 «Судова експертиза»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0162-4686>
E-mail: oleksandr.ruvin@kndise.gov.ua

Андрій Олександрович Полтавський
помічник директора,
відповідальний секретар
Технічного комітету 192 «Судова експертиза»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4401-8996>
E-mail: a.poltavskyi@kndise.gov.ua

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕТОДИК ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ: ВІД ПЛАНУВАННЯ ДО ПРИПИНЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ

У статті показано проблему недосконалого нормативного забезпечення функціонування методик проведення судових експертиз скрізь призму понад 30-ти річної давнини. Обґрунтовано необхідність нормативного врегулювання періодичних перевірянь та переглядів експертних методик¹, використовуючи досвід проведення робіт із національної стандартизації шляхом розроблення проекту ДСТУ «Судово-експертна діяльність. Правила розроблення, викладання й оформлення методик проведення судових експертиз» із наступним його (проєкту) прийняттям.

***Ключові слова:** нормативне регулювання, перевіряння, переглядання, судові експертизи, функціонування експертних методик.*

Постановка проблеми. Через понад 15 років із часу отримання незалежності в Україні було затверджено Порядок атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз, створено їх (експертних методик) Реєстр [1, 2]. На момент формування Реєстру в 2008 р. дефініцію «методика проведення судової експертизи» було визначено як результат наукової роботи, що містить систему методів дослідження, які застосовуються в процесі послідовних дій експерта з метою виконання певного експертного завдання, а тому в якості експертних методик, окрім самих

---

¹ «Експертна методика» – дублет або синонімічний вислів до словосполучення «методика проведення судових експертиз».

методик, до нього (Реєстру) включалися частини (розділи, підрозділи тощо) посібників, методичні рекомендації, остаточні звіти із проведення науково-дослідних робіт (далі – НДР) тощо, які, фактично, не є методиками. Слід зазначити й те, що на той час було відсутнє визначення експертної методики як офіційного видання, не було врегульовано зміст, структуру та порядок оформлення експертних методик, не був визначений детально нормативний порядок функціонування експертних методик.

З плином часу, тобто ще майже 15 років, подана ситуація суттєво не змінилася, що складає певну методологічну проблему судово-експертної діяльності. Причиною такого стану справ є, на наш погляд, неналежне нормативне забезпечення функціонування методик проведення судових експертиз.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У 2010-2012 рр. Київським науково-дослідним інститутом судових експертиз було проведено НДР «Розробка змісту та структури експертних методик відповідно до вимог міжнародних стандартів систем управління якістю, адаптованих в Україні», за результатами якої було видано методичні рекомендації «Розробка експертних методик: зміст, структура, оформлення (з урахуванням міжнародних стандартів систем управління якістю, адаптованих в Україні)» [3].

Під час проведення НДР було:

1. Актуалізовано поняття експертної методики: експертна методика – це детально регламентована програма вирішення експертного завдання (експертних завдань), яка складається з послідовних практичних та розумових операцій, що спрямовані на пізнання властивостей і зв'язків досліджуваних об'єктів (матеріальних об'єктів, явищ, процесів) та передбачають для цього застосування системи методів і засобів, а також правил проведення експертного дослідження.

2. Актуалізовано структуру експертної методики з урахуванням вимог (особливостей) міжнародних стандартів якості, адаптованих в Україні.

Структура має наступні структурні елементи:

1. Найменування (назва) методики, реєстраційний код у Реєстрі методик проведення судових експертиз.

2. Сфера застосування методики: експертна галузь, експертні завдання (типові питання), що вирішуються методикою.

3. Перелік основних об'єктів дослідження.

4. Порівняльні об'єкти дослідження – стандартні зразки, вихідні еталони, зразки для порівняння, вимоги до них.

5. Методи, які застосовуються для вирішення експертних завдань, що вирішуються методикою (опис умов застосування методів).

6. Засоби виміральної техніки, дослідницьке (випробувальне) і допоміжне устаткування, витратні матеріали, їх мінімально необхідні характеристики.

7. Порядок проведення експертизи.

7.1. Попереднє (підготовче) дослідження, у тому числі:

– встановлення параметрів або кількісних показників та меж, що підлягають визначенню;

- визначення вимог до технічних характеристик апаратури та устаткування, яке застосовуватиметься при проведенні досліджень;

- встановлення необхідних умов довкілля та необхідного періоду стабілізації;

- прикріплення ідентифікаційних знаків після ототожнення об'єктів дослідження, поводження з ними, порядок транспортування об'єктів, їх зберігання та готування зразків;

- перевіряння, необхідні перед початком робіт, зокрема, і перевіряння нормального функціонування і, якщо необхідно, калібрування та регулювання устаткування перед кожним його використанням;

- визначення способу (способів) реєстрації спостережень та результатів досліджень, що планується провести;

- вжиття заходів безпеки, яких треба дотримуватися, з урахуванням застережень про ступінь безпеки під час роботи на конкретному устаткуванні з конкретними основними об'єктами досліджень;

7.2. Роздільне (аналітичне) дослідження, у тому числі:

- визначення та застосування критеріїв та (або) вимог до затвердження/відмови в затвердженні результатів, отриманих під час застосування вимірювальних, інструментальних та інших методів;

- документування результатів застосування вимірювальних, інструментальних та інших методів дослідження (вимірювань, досліджень, у тому числі режими роботи устаткування тощо) об'єктів із визначенням форми подання (документування);

- піддавання результатів досліджень процедури оцінювання невизначеності.

7.3. Експертний експеримент.

7.4. Порівнювальне дослідження.

7.5. Оцінювання результатів (синтезування) проведеного дослідження та формулювання висновків.

7.6. Оформлення висновком ходу та результатів експертного дослідження.

3. Вперше визначено поняття експертної методики як документа: експертна методика як видання – нормативний документ, який визначає детально регламентовану програму вирішення експертної задачі (експертних задач), яка складається з послідовних практичних та розумових операцій, що спрямовані на пізнання властивостей і зв'язків досліджуваних об'єктів (матеріальних об'єктів, явищ, процесів) та передбачають для цього застосування системи методів і засобів, а також правил проведення експертного дослідження.

4. Вперше визначено структуру експертної методики як видання – нормативного документа. Вона складається з наступних структурних елементів:

- обкладинка;

- титульний аркуш з найменуванням (назвою) методики;

- передмова;

- реєстраційний код у Реєстрі методик проведення судових експертиз;

- зміст;

- вступ;
- нормативні посилання;
- терміни та визначення понять;
- позначки та скорочення;
- сфера застосування методики: експертна галузь, експертні завдання (типові питання), що вирішуються методикою;
  - перелік основних об'єктів дослідження;
  - порівняльні об'єкти дослідження – стандартні зразки, вихідні еталони, зразки для порівняння, вимоги до них;
  - методи, які застосовуються для вирішення експертних завдань, що вирішуються методикою (опис умов застосування методів);
  - засоби виміральної техніки, дослідницьке (випробувальне) і допоміжне устаткування, витратні матеріали, їх мінімально необхідні характеристики;
  - порядок проведення експертизи:
    - попереднє (підготовче) дослідження, у тому числі:
    - встановлення параметрів або кількісних показників та меж, що підлягають визначенню;
    - визначення вимог до технічних характеристик апаратури та устаткування, що застосовуватиметься при проведенні досліджень;
    - встановлення необхідних умов довкілля та необхідного періоду стабілізації;
    - прикріплення ідентифікаційних знаків після ототожнення об'єктів дослідження, поводження з ними, порядок транспортування об'єктів, їх зберігання та готування зразків;
    - перевіряння, необхідні перед початком робіт, зокрема і перевіряння нормального функціонування і, якщо необхідно, калібрування та регулювання устаткування перед кожним його використанням;
    - визначення способу (способів) реєстрації спостережень та результатів досліджень, що планується провести;
    - вжиття заходів безпеки, яких треба дотримуватися, з урахуванням застережень про ступінь безпеки під час роботи на конкретному устаткуванні з конкретними основними об'єктами досліджень;
    - роздільне (аналітичне) дослідження, у тому числі:
      - визначення та застосування критеріїв та (або) вимог до затвердження/відмови в затвердженні результатів, отриманих під час застосування вимірвальних, інструментальних тощо методів;
      - документування результатів застосування вимірвальних, інструментальних тощо методів дослідження (вимірювань, досліджень, у тому числі режими роботи устаткування тощо) об'єктів із визначенням форми подання (документування);
      - піддавання результатів досліджень процедурі оцінювання невизначеності;
      - експертний експеримент;
      - порівнювальне дослідження;
      - оцінка результатів (синтез) проведеного дослідження та формулювання висновків;
      - оформлення висновком ходу та результатів експертного дослідження.

- додатки;
- бібліографічні дані;
- інформація про внесені зміни;
- інформація про розробників.

Зазначені методичні рекомендації було рекомендовано Координаційною радою з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України (далі – Координаційна рада) для врахування під час розробки методик проведення судових експертиз (рішення від 12.09.2014 р.).

У 2013 р. до Постанови Кабінету Міністрів України від 02.07.2008 р. № 595 [1] вносяться доповнення, якими врегульовано порядок внесення змін до методик та припинення їх застосування» [5].

Зважаючи на те, що:

– у 2014 р. було прийнято нову редакцію Керівництва G-19 «Модулі в криміналістичному процесі», виданому Міжнародною організацією з акредитації лабораторій (ILAC – International Laboratory Accreditation Cooperation);

– у 2015 р. в Україні приймається нова редакція основного міжнародного стандарту систем управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015 «Системи управління якістю. Вимоги (ISO 9001:2015, IDT)»;

– у 2019 р. приймаються нові редакції міжнародних стандартів з оцінювання відповідності ДСТУ EN ISO/IEC 17025:2019 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій (EN ISO/IEC 17025:2017, IDT; ISO/IEC 17025:2017, IDT)» та ДСТУ EN ISO/IEC 17020:2019 «Оцінка відповідності. Вимоги до роботи різних типів органів з інспектування (EN ISO/IEC 17020:2012, IDT; ISO/IEC 17020:2012, IDT)», на відповідність вимогам яких акредитуються установи з експертного забезпечення правосуддя,

а також приймаються або змінюються інші нормативні документи, що потребувало відповідного реагування, було ініційовано проведення НДР «Актуалізація методичних рекомендацій «Розробка експертних методик: зміст, структура, оформлення», за результатами якої було видано другу перероблену та доповнену редакцію методичних рекомендацій, що отримала назву: «Розроблення експертних методик: зміст, структура, оформлення (з урахуванням міжнародних стандартів, прийнятих в Україні)» [4].

Другу редакцію методичних рекомендацій рекомендовано Координаційною радою для використання в експертній практиці із включенням її до Переліку рекомендованої науково-технічної та довідкової літератури, що використовується під час проведення судових експертиз, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 08.05.2018 р. № 1467/5 (рішення від 28.01.2021 р.).

Проте, це не вирішило проблему досконалого нормативного врегулювання функціонування експертних методик.

Мета дослідження. Метою дослідження є удосконалення нормативного забезпечення функціонування методик проведення судових експертиз від планування їх розроблення до припинення їх (методик) застосування.

Викладення основного матеріалу. Методики проведення судових експертиз розроблюються під час проведення НДР в рамках науково-методичного забезпечення, під яким розуміється, перш за все, провадження наукових робіт із розроблення експертних методик, організацію якого (провадження) покладено на міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, до сфери управління яких належать державні спеціалізовані установи, що здійснюють судово-експертну діяльність; прийняття НДР (методик), результатів їх (методик) апробації науковими радами зазначених установ із метою надання рекомендацій щодо впровадження методик у практичну діяльність експертів із наступним прийняттям рішення Координаційною радою з проблем судової експертизи при Мін'юсті України (далі – Координаційна рада) про включення їх (методик) до Реєстру методик проведення судових експертиз із можливим внесенням змін та припиненням дії методик [1, 2, 6].

У цьому нормативно визначеному ланцюгу від розроблення та прийняття методик до припинення їх застосування відсутні такі важливі етапи як періодичні перевіряння та переглядання методик проведення судових експертиз. Безсумнівним є те, що така робота з удосконалення науково-методичного забезпечення судової експертизи повинна проводитися постійно, що потребує обов'язкового унормування.

У цьому сенсі, на наш погляд, необхідно використати досвід проведення національної стандартизації (який, на сьогодні, відповідає міжнародній та європейській практиці), одними із видів робіт якої (стандартизації) є перевіряння та переглядання національних нормативних документів – стандартів і кодексів усталеної практики (далі – НД). Відповідно до Правил проведення робіт із національної стандартизації національні НД перевіряються принаймні один раз на п'ять років із дати набуття чинності НД або останньої перевірки, якщо не виникає потреби перевірити їх раніше. Національний орган стандартизації (далі – НОС) відстежує терміни набуття чинності чи дати останньої перевірки НД, у разі строку використання яких необхідно перевірити національні НД, та щороку готує щорічний план перевірки національних НД, в якому вказується, у тому числі, термін виконання перевірки та результат перевірки національного НД. За результатами перевірки національного НД у висновку надаються такі пропозиції:

- застосовувати національний НД далі, не переглядаючи;
- застосовувати національний НД далі із обмеженням сфери застосування;

- скасувати національний НД;
- переглянути національний НД;
- розробити проєкт зміни до національного НД.

Надалі НОС відповідно до результатів перевірки:

- видає відповідний наказ, яким скасовує національний НД;
- видає відповідний наказ, у якому зазначають умови подальшого застосування та сферу, на яку не поширюються вимоги національного НД;

Книги, які можуть вас зацікавити

Розслідування окремих видів злочинів.
Навчальний посібник

Науково-практичний коментар
Кримінального процесуального кодексу України.
Видання 20-те

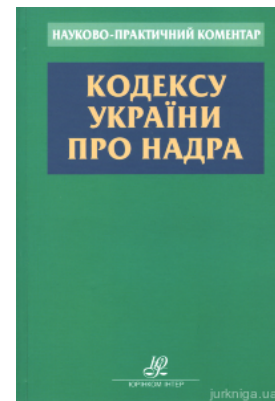
Теорія держави і права.
Підручник. Практикум.
Тести

Кодекс України про надра. Лісовий кодекс України. Водний кодекс України. Алерта

Кримінальне провадження на підставі угод. Третє видання

Науково-практичний коментар Кодексу України про надра

Перейти до галузі права
Кримінальне право та процес

[Перейти на сайт →](#)